

Rahvastiku minevik digiteerituna: kust leida ajaloolist statistikat?

KRISTIINA KAJU
Eesti Rahvusraamatukogu
sotsiaalteaduste valdkonna
juhtiv spetsialist

Rahvastikustatistika kogumine ja avaldamine on sajandite jooksul teinud läbi suure muutuse. Kui 20. sajandil oli peamiseks andmekandjaks paber ja väljaannete trüki-versioonid, siis tänapäev on toonud kaasa digiteerimise ja andmebaaside kasutamise. Digiteeritud statistikaväljaanded muudavad ajaloolised ja tänapäevased andmed hõlpsamini kättesaadavaks ning võimaldavad neid kiiremini analüüsida ja võrrelda, toetades nii teadusuuringuid kui ka poliitikakujundamist.

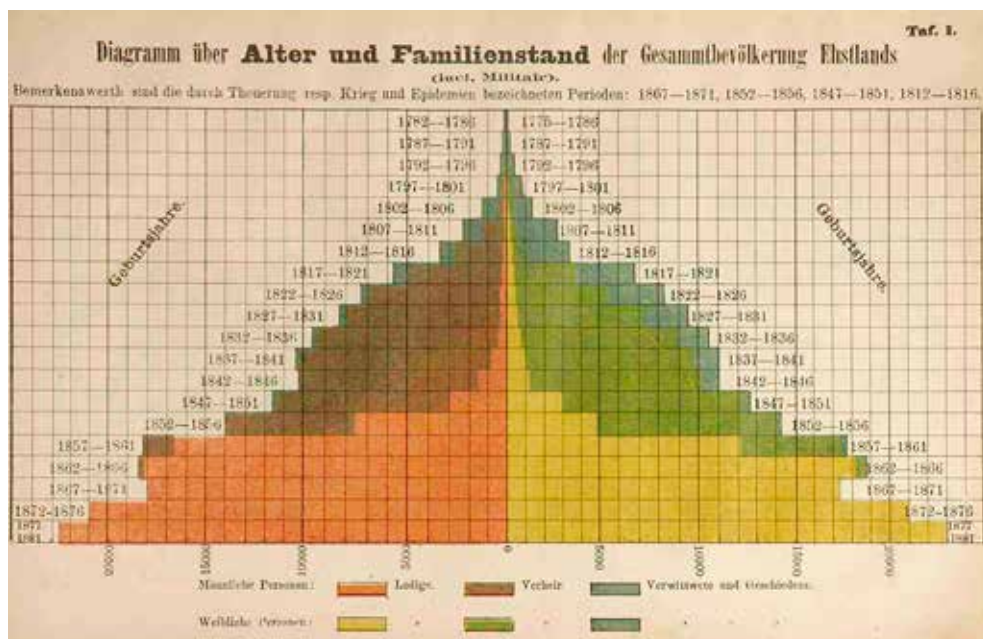
Järgnev on ülevaade, milliseid väljaandeid ja statistikakogumikke leiab huviline praeguseks digiteeritud kujul, keskendudes

just rahvaloenduste, rahvastiku ja selle eri aspektide statistikale.

Rahvastikustatistika kogumise traditsioon Eestis ulatub 19. sajandi lõppu. Esimene ulatuslik rahvaloendus toimus 1881. aastal, hõlmates kolme Balti kubermangu – Eesti-, Liivi- ja Kuramaad. Selle loendusega seotud digiteeritud materjale „Ergebnisse der ehstländischen Volkszählung“ (hdl.handle.net/10062/46228) leiab Tartu Ülikooli digiarhiivist Dspace ja rahvusraamatukogu digiarhiivist Digar.

Teine rahvaloendus toimus 1897. aastal. See korraldati erinevalt esimesest loendusest kogu Vene impeeriumis. Igale kubermangule on pühendatud üks köide. Eesti andmed sisalduvad põhiliselt kahes köites: „XXI Liivimaa kubermang“ ja „XLIX Eestimaa kubermang“. Need trükised ongi põhiline allikas, mille järgi on võimalik 1897. aasta rahvaloendust kirjeldada.

Digiteerituna on olemas Eestimaa kubermangu käsitlev kogumik „Первая всеобщая перепись населения Российской Империи 1897“. XLIX

TABEL 1. Nii esitati 19. sajandil rahvastiku vanuse ja perekonnaseisu andmeid, vasakul meeste ja paremal naiste arvud sünniaastate järgi.

Allikas: Die Resultate der ehstländischen Volkszählung vom 29. December 1881 in textlicher Beleuchtung

Эстляндская губерния. 1905 (hdl.handle.net/10062/49061).

1921. aastal asutati Riiklik Statistika Keskbüro ning juba 1922. aastal alustas ilmumist Eesti Statistika kuukiri, millega sai alguse regulaarne ülevaade sotsiaal-majanduslikest ja erinevatest aktuaalsetest valdkondadest. Kuukirja numbrid kajastavad ja käsitlesid eri teemasid, aeg-ajalt lisati ka rahvastikustatistikat, nagu abiellumus, sündimus, rahvastik regiooniti jne.

1922. aastal toimus kolmas rahvaloendus – Eesti esimene oma rahvaloendus. Ka selle loenduse tulemused ja ilmunud kogumikusari „1922. a. üldrahvalugemise andmed“ on digiteerituna leitavad Tartu Ülikooli digiarhiivist.

1925. aasta huvitava kõrvalepõikena võiks tutvustada kaheköitelist teost „Statistiline album“, mille 1. vihik kajastab ka rahvastiku teemasid. Albumi kujundus köidab visuaalselt ning statistilisi andmeid on selles atraktiivselt ja osavalt esitletud.

1934. aastal toimus neljas rahvaloendus. Statistikaajal jaanded leiab taas

digiteerituna, näiteks „Valdade rahvastik. 1. III 1934 rahvaloenduse andmed. Vihk I“.

Hea ülevaate Eesti käekäigust iseseisvuse loomisest kuni 1935. aastani annab kogumik „Eesti arvudes 1930–1935“.

Kogumiku sissejuhatuses kirjutab Riigi Statistika Keskbüroo direktor Albert Pullerits kavatsusest anda välja sarnane teos ka 1941. aastal. See teos jäi siiski ilmunuta. Algas Nõukogude okupatsioon.

Rahvastikustatistikat hakati sakslaste okupeeritud Eestis tegema otsekohe 1941.

**Hea ülevaate
Eesti käekäigust
iseseisvuse loomisest
kuni 1935. aastani
annab kogumik
„Eesti arvudes
1930–1935“.**

Vabariigi linnade võrdlev suurus oli:

	absoluut arvudes		prots.	
	i. VII. 21.	i. I. 22.	i. VII. 21.	i. I. 22.
Tallinn	110.814	120 179	41,2	42,2
Tartu	50 083	53.756	18,6	18,9
Narva	27 024	26,124	10,1	9,2
Pärnu	18.574	19 482	6,9	6,8
Viljandi	16.929	18.104	6,3	6,4
Valga	14 538	15 444	5,4	5,4
Rakvere	9.292	9.621	3,5	3,4
Võru	5.614	6.094	2,1	2,2
Haapsalu	5.130	4.553	1,9	1,6
Kuresaare	4 687	4.423	1,7	1,6
Paide	3.005	3.135	1,1	1,1
Petseri	2.155	2.370	0,8	0,8
Baltiski	1.080	1.180	0,4	0,4
	268,925	284.665	100	100

Pealinn, see meie koloss, kus 41,2% kõigist linnaelanikkudest elasid, ei püsinud mitte ainult oma kohal, vaid sai võrdlevaltki terve 1% võrra suuremaks, olgugi, et ka teised linnad kasvasid. Vähemaks jäid ainult Narva, Kuresaare ja Haapsalu — suvituslinnad.

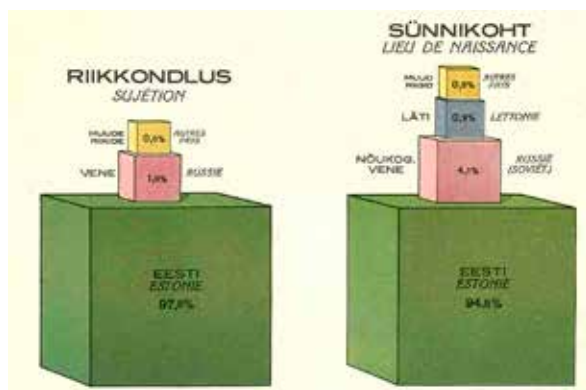
TABEL 2. Väljavõte Eesti Statistika kuukirja esimesest numbrist.

Allikas: Eesti Statistika kuukiri (<https://www.digar.ee/arhiiv/et/periodika?id=1446>)

aastal. Varasema Eesti Statistika kuukirja asemel hakkas ilmuma Statistische Monatshefte für den Generalbezirk Estland. Väljaanne oli kakskeelne nagu oli olnud kuukirigi, kuid esimene keel oli nüüd saksa keel, teine eesti keel.

Korraldati ka rahvaloendus või uurimus. Selle uuringu analüüse ja publikatsioone on üsna vähe, Eestis teadaolevalt vaid ajakirja Statistische Monatshefte 1942. aasta vihkudes nr 1/2, 3/4 ja 5.

1944. aastast hakkas statistika kogumist korraldama Eesti NSV Riiklik Statistikakomitee. Rahvaloendused nõukogude Eestis toimusid aastatel 1959, 1970, 1979, 1989. Sel ajal oli loenduste koosseis vähem küsimusi. Nõukogude ajal avaldati loendustulemusi napilt ning suur osa ei olnudki tavalugejale üldse kättesaadav. Nõukogudeaegsete rahvaloenduste tulemused on avaldatud hiljem põhjalike köidetena.

TABEL 3. Eesti rahvastiku koostis.

Allikas: „Statistiline album“. Vihk I, maa ja rahvas

1968. aastal hakkas ilmuma kogumik „Eesti NSV rahvamajandus aastal ...“, mis kajastab mõnevõrra ka rahvastiku ja rahvastikusündmustega seonduvat:

„Eesti Vabariigi maakondade, linnade ja alevite rahvastik. 2. osa: 1979. aasta rahvaloenduse andmed: rahvastiku sooline ja vanuseline koosseis : statistiline kogumik“ (digar.ee/id/nlib-digar:375700);

„Eesti Vabariigi maakondade, linnade ja alevite rahvastik. 1. osa. Rahvaarv rahvuse,

perekonnaseisu, hariduse ja elatusallikate järgi: 1989. a. rahvaloenduse andmed. Statistikkogumik“ (digar.ee/id/nlib-digar:375699).

2000. aasta rahvaloenduse tulemused ja info kajastub väljaannete sarjas „2000. aasta rahva ja eluruumide loendus“. Ka see on digiteerituna kättesaadav, näiteks I vihik: „2000.

aasta rahva ja eluruumide loendus, I. Faktiline ja alaline rahvastik, rahvastiku paiknemine, soo- ja vanuskoosseis“ (digar.ee/id/nlib-digar:9615).

Hea teada, et demograafiliste põhinäitajate puhul on statistikaameti andmebaasist (andmed.stat.ee/et/stat) võimalik leida ja võrrelda andmeid alates 1919. aastast.

KASUTATUD ALLIKAD

Eesti arvudes 1930–1935. – <http://www.digar.ee/id/nlib-digar:307811>

„Eesti NSV rahvamajandus aastal ...“ – <https://www.digar.ee/arhiiv/et/raamatud?id=12515>

JORDAN, VON PAUL (1886). Die Resultate der ehstländischen Volkszählung vom 29. December 1881 in textlicher Beleuchtung. Lindfors' Erben. Reval. – <http://hdl.handle.net/10062/46228>

Rahvaarv Eesti Vabariigi linnades ja tema liikumine 1921. a. teisel poolel. – Eesti Statistika kuukiri, 1922, nr 1, lk 43. – <http://www.digar.ee/id/nlib-digar:113930>

Statistiline album. Vihk I. Maa ja rahvas = Album statistique. Volume I, Territoire et population. 1925, lk 20–21. – <http://www.digar.ee/id/nlib-digar:298506>

Statistische Monatshefte, 1942. nr 1/2, 3/4, 5. – <https://www.digar.ee/arhiiv/et/periodika?id=1446>

Tartu Ülikooli digiarhiiv. –

<https://dspace.ut.ee/search?spc.page=1&query=%091922%20a.%20%C3%BCIrahvalugemise%20andmed>

TIIT, ENE-MARGIT (2011). Eesti rahvastik: viis põlvkonda ja kümme loendust. Statistikaamet. Tallinn. – <http://www.digar.ee/id/nlib-digar:133074>

TIIT, ENE-MARGIT (2018). Eesti rahvastiku 100 aastat. Post Factum. Tallinn.

Valdade rahvastik, 1. III 1934 rahvaloenduse andmed. Vihk I. –, <http://hdl.handle.net/10062/4438>